

AED:

Umbrohist saab
head väetist

HÜVA NÕU:

Kuidas
kavandada
kodust
akvaariumi

NR 30 • 26. JUULI 2018

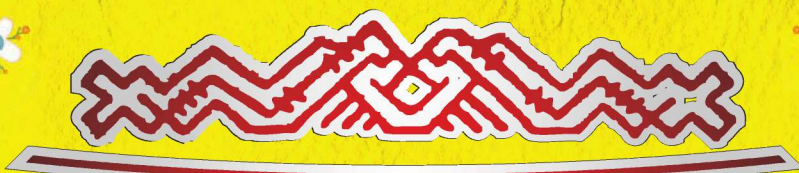
Targu Talita

Maalehe nõuandelisa

20 aastat

KÖÖK:

Mahlakad
savipoti-
toidud

VANAMÕISA KÄSITÖÖLAAT

18. august 2018

VANAMÕISA VABAÕHUKESKUSES

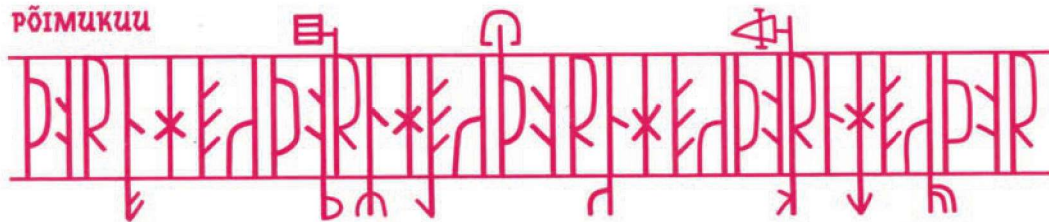
Peaesinejad: **Koit Toome** **Curly Strings**

Laadal müügil parim eesti toit ja käsitöö

Kauplejate registreerimine veebilehel www.vanamoisalaadad.ee
infotelefon +372 53 458 450 on avatud tööpäeviti kell 9.00 – 18.00

PÕIMUKUU EHK AUGUST

Põimukuu, ka lõikus(e)-, rukki-, vilja- ja leivakuu.

Kuu kõvad ja pehmed ajad

- **4. päev** – kuu viimane veerand, kõva aja algus.
- **9. päev** – kuu loomise pehme aja algus.
- **11. päev** – kuu loomine.
- **13. päev** – kuu esimese veerandi kõva aja algus.
- **18. päev** – kuu teise veerandi pehme aja algus.
- **24. päev** – täiskuu kõva aja algus.
- **26. päev** – täiskuu.
- **28. päev** – vana kuu pehme aja algus.

Pehme (mäda) aeg on hea lagundaja ja määndaja. Pehmel ajal lähevad haavad kergesti mädanema ja piim hapuks. Pesu läheb pesemisel hästi puhtaks. Pehmel ajal künti söödid (mätas laguneb hästi), laotatakse sõnnikut ning külvatakse-istutatakse kõik, mis alla kasvatab. Kõige pehmem aeg on kaduneljäpäev – kaduaja neljäpäev enne kuu loomist. Kaduneljäpäev on 9. augustil.

Kõval (kalgil) ajal alustatud või tehtud asjad jäävad püsima: puu ei mädane ja haavad paranevad hästi. Siis külvatakse teravili ja kõik muu, mis peab peale kasvama (kapsas istutatakse täiskuuga). Aasta kõige kõvemad ajad on radokuu ümbruses, siis raiutakse ehituspalk ja muu tarbepuu.

Kõvad-pehmed ajad ei välista noore-vana kuu üldtuntud tähendusi. Kõik, mis kasvama peab (kül, istutus), tehakse maha ikkagi noore kuuga, ning mis hävima peab (võsa, kahjurid jms), tehakse vanaga.

*Allikas: "Maavalla kalender 10 231 (2018)",
Maavalla Koda*

Targu Talita

Narva mnt 13, 10151 Tallinn
targutalita@maaleht.ee
reklaam 661 8040
Toimetuse: Jana Rand 661 3375,
Marju Reitsak 661 3374,
Pille Hermann
Kujundaja Heiki Maiberg
Keeletoimetaja Ene Leivak
Korrektor Kairi Janson

Väljaandja
Ekspress Meedia AS
Trükk AS Printall

Lehekülgede
numeratsioon algab
1. jaanuarist 2018

Ilmub koos Maalehega

KÜLVIKALENDER

Maria ja Matthias K. Thuni järgi

PÄEV	ELEMENT	TAIME OSA
1. K	Vesi	leht 2ni, 3st vili
2. N	Vesi	leht 9st
3. R	Vesi/Tuli	leht 22ni, 23st vili
4. L	Tuli	vili
5. P	Tuli/Maa	vili 17ni, 18st juur
6. E	Maa	juur
7. T	Maa	juur
8. K	Maa/Õhk	juur 6ni, 7st õis
9. N	Õhk	õis
10. R	Õhk/Vesi	õis 3ni, 4–8 leht
11. L	Vesi/Tuli	vili 16st
12. P	Tuli	vili
13. E	Tuli/Maa	vili 21ni, 22st juur
14. T	Maa	juur
15. K	Maa	juur
16. N	Maa	juur
17. R	Maa/Õhk	juur 5ni, 6st õis
18. L	Õhk/Vesi	õis 15ni, 16–22 leht, 23st õis
19. P	Vesi	õis 16ni, 18st leht
20. E	Vesi	leht
21. T	Vesi/Tuli	leht 4ni, 5st vili
22. K	Tuli	vili
23. N	Tuli/Maa	vili 17ni, 18st juur
24. R	Maa	juur 3ni ja 12st
25. L	Maa	juur 10ni, 11st vili
26. P	Maa/Õhk	vili 4ni, 5st õis
27. E	Õhk	õis 20ni
28. T	Õhk/Vesi	juur 4ni, 5st õis
29. K	Vesi	leht 10st
30. N	Vesi	leht
31. R	Vesi/Tuli	leht 3ni, 4st vili

Soojust ja valgust vahendavad planeedikonstellatsioonid on ülekaalus ka augustis. Merkuur liigub küll 6. augustil retrospektiivsena tagasi Vähi tähtkujusse, kuid on 30. augustil jälle Lövi soojuselemendis. Veenus liigub kuu alguses Neitsi maaelementi, Mars 23. augustil lühidalt tagasi Küti tähtkujusse, et siis kuu lõpus jälle Kaljukitse tähtkujus oma teed jätkata. Päike siseneb Lövi soojuselementi 11. augustil. 25. augustil on ka kaks soojustrigooni.

Istutusaeg: 9. VIII kl 3 kuni 22. VIII kl 5.

LIHTSAD LOODUSLIKUD VÄETISED

Minu vanaisa kasutas kogu elu vaid looduslikku väetist. Tema tomati- ja kurgitaimed andsid alati head saaki ega kannatanud haiguste käes, olgu suvi jahe, vihmane või põuane. Järelikult peab see tõepoolest hea olema.

Tänavu mais, kui ilmad läksid kuumaks, proovisime teha samamoodi nagu vanaisa, kes aastakümneid kasutas kasvuhoone väetisena ainult nõgesevett ja seda kord nädalas.

Ligi kaks kuud hiljem on nõges muutunud lausa defitsiidiks, sest meie läheduses on kõik ära korjatud. Inimesed on hakanud hindama igas valdkonnas seda, mis loodusest kättesaadav. Selle aja sees on meil siiski valminud kaks nõgeseväetise laari, kolmas on käimas.

"Nõgeseõlu"

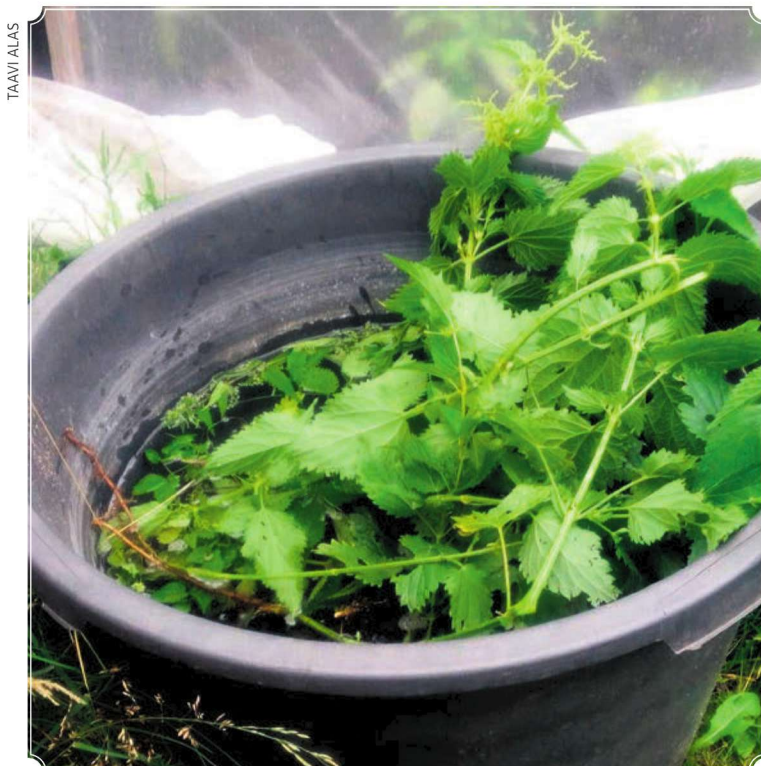
Tegu on vana, aga väga lihtsa ja hea väetisega. Selle valmistamine on lihtne. Tuleb korjata üks suur sületäis nõgeseid ja võimalusel tampida need läbi. Nõgese kogus sõltub nõu suurusest. On inimesi, kes lasuvad trimmeri või muruniidukiga neist üle, et saada purustatud nõgesemass, aga minu arvates piisab ka pikkade nõgese tampimisest.

Seejärel valige sobiv nõu, kus saab nõgeseleotist hoida. See võiks seista köögiviljaia nurgas, et ei peaks kaugelt vedama.

Valmistamiseks valage nõgesekuhi või purustatud mass nõusse ja kallake vesi peale, nii et see kataks massi täiesti ära. Jätke "nõgeseõlu" mitmeks nädalaks käärima. Juba mõne aja pärast (sõltub ka ilmast) tunned nõule lähenedes, et vesi haiseb omapäraselt. Üldiselt soovitatakse sel vähemalt kaks ja pool nädalat seista lasta, parem on isegi kolm nädalat.

Kui tegid kange nõgeseväetise, siis ei ole soovitatav seda valada taimedele, vaid lahjendada suhtes 1:10, s.t üks osa nõgeseõlut ja ülejäänud vett.

Ma ise proovisin ka teist varianti ehk valasin käärimisprotsessi ajal aeg-ajalt vett anumasse juurde, ja sel

Väetise saamiseks laske nõgestel paar-kolm nädalat vee sees liguneda ja käärida.

juhul ei ole kahe-kolme nädala tulemusel väetis nii kange kui esimesel juhul, vaid juba lahjem.

"Umbrohuõlu"

Kes ei soovi teha nõgesevett, saab valmistada samasugust orgaanilist väetist ka muudest taimedest. Mereäärsetes piirkondades sobib selleks adru, mis on aegade algusest peale tuntud orgaanilise väetisena. Sisemaal, kus adru saamine on liigne vaev ja kulu, võib julgelt kasutada muid taimi. Eriti head on väetiseks näiteks varemerohi ja oblikas, aga sobivad ka muud umbrohud, isegi niidetud muru.

Taimede väetamiseks tuleks tekinud "umbrohuõlu" taas lahjendada veega (seekord ca 50:50).

Orgaanilist väetist saab paljudest meie toidujäätmetest. Munakoored peenikese puruna on ideaalne väetis, samamoodi teepuru ja tuhk, mida saate võtta kaminast või jaanituleasemelt. Hea väetise saab kala-jäätmetest, aga pidage meeles, et taimedele ei tohiks valada kõige kange-mat kontsentraati, vaid lahjendage seda kindlasti veega. Ka köögivilju keetes ärge visake vett ära, vaid kasutage oma aiaviljade heaks.

Kõik kartuli- või köögiviljade koorred, muud toidujäätmed, banaani-koored jne valage kindlasti kompostihunnikusse, kust järgmistel hooaegadel saate endale head ja viljakat kompostmulda.

TAAVI ALAS

Kauni välimusega putukast ei usuksi selliseid pahategusid.

LIILIAE SUURIM VAENLANE ON ABLAS MARDIKAS

Kena välimusega mardikas liiliakukk (Lilioceris lili) kahjustab nii liiliate kui ka püvililled sorte, kuna selle mardika kogu elutsükkel läbitakse just neil taimedel.

Liiliakukest polnud enne selle sa-
jandi algust meil keegi veel midagi
kuulnud, kuigi Kesk- ja Lõuna-Eu-
roopas on kahjur juba ammu tõsist
pahandust tekitanud. Sealt on ta tõe-
näoliselt meile ka saabunud koos lii-
lia- ja püvililletaimedega.

Kuidas teda ära tunda?

Mardikas on osav lendaja ja tema levik
ka meil on viimase paarikümne aasta
jooksul olnud tõusuteel ning tõenäo-
liselt jätkub veelgi. Oma osa on siin
kindlasti ka sellel, et üha enam kas-
vatatakse aedades tema lemmiktoitu.

Liiliakuke valmik on silmahakka-
valt ilus, 6–10 mm pikkune särav-
punane mardikas. Tavaliselt ta end
ei peida. Pea, suured silmad, pikad
tundlad, jalad ja kõhupool on mus-
ta värvi. Mardikad tekitavad ärrita-
misel rindmiku osi vastamisi hõõru-
des krigisevat heli. Arvatakse, et see
on kohastumus lindude ning teiste-
gi elusolendite ehmatamiseks. Just
seetõttu on liiliakukke lihtne ära tun-
da, sest näpu vahele võttes hakkab
ta hirmuäratavat kriginat tekitama.

Keeruliseks teeb tema hävitami-
se tõsiasi, et kahjur talvitub valmi-
kuna mulla pindmises kihis või kõ-

dus. Tema meelispaigaks on orgaa-
nilised multšid (koorepuru, turvas,
hakkpuit). Talvituma läheb ta aga
ka sobivatesse paikadesse liiliatest
kaugemal.

Tõsine hävitustöö

Kevadel ilmuvad nad talvitumispai-
kadeist välja juba koos esimeste püvi-
lilledega, mida ka kohe närima asu-
vad. Nendel süüakse kõht kenasti
täis ja sigitakse, munadki munevad
mardikad püvililledes või liiliate leh-
tede alumistele külgedele, kus neid
on väga keeruline märgata.

HEA TEADA

Liginege mardikatele nii, et teie vari ei langeks taimele. See kahjur oskab end ehmatus korral maha kukutada ning surnut teeselda. Kuna nad kukuvad alati selili, tõmbavad jalad kõhu alla kokku ja jäävad liikumatuks, on musta kõhupoolega mardikat maapinnal hiljem raske märgata. Seadke taimede alla valmis veenõud, kuhu siis valmikumid end kukutavad, ja sealt saab nad hõlpsasti kätte. Taimet võib kindluse mõttes ka pisut raputada. Kokkukorjatud putukad hävitage kohe.

Liiliakukk ja tema järglased.

Liiliakuke mune on väga palju, nii koorub tohtus koguses järglasi, kes võivad üsna lühikese ajaga hävitada taime täies ulatuses. Vastsetel on välja kujunenud eriline käitumine. Nad ehitavad seljale omaenda väljaheidetest kaitsva kilbi (sõnnikumaja), mille all on hea lehtede kallal nosida ning olla sedaviisi kaitsitud nii kiskjate, parasitoidide kui ka muutlike ilmastikutingimuste eest. Mida paksem on sõnnikumaja seljal, seda suurem on mardikavastse ellujäämise võimalus.

Ennetus ja tõrje

- Jälgige aias nende kahjurite meelistaimi. Pahalaste ilmumisel tuleb nad kohe kokku korjata ja hävitada. Esimesena ilmub püvilill, mida on mõistlik iga päev vaadata juba sellest hetkest, kui taim nina mullast välja pistab.

- Kuna kevadel on valmikute eesmärk paljuneda, siis teadke, et kui juba leidsite taimelt kas või ühe mardika, olge valmis selleks, et lehtede alumistel külgedel on ka mune ja vastseid. Võite sellised lehed ära noppida ning soolvette uputada või siis munad ja vastsed lehel katki pigistada. Kuna vastsed on ligased, tõmmake kätte kindad.
- Tõrjevahendeid on nii looduslikke kui ka keemilisi. Olgu öeldud, et alati tasub alustada ennetamisest ja looduslikest tõrjevahenditest ning alles siis, kui oodatavat kasu ei saabu, on aeg pöörduda keemiliste taimekaitsevahendite poole.
- Raputage liiliate ümber kohvipaksu. Väidetavalt peaks selle lõhn mardikad segadusse ajama ja nii ei leia nad taime üles. Samuti teeb kohvipaks head liiliate kasvupinnasele seda rikastades.
- Liiliakuke mõjub tõrjuvalt rabarberilehtedest valmistatud tõmmis. Seda lahjendatakse veega ja pritsitakse liilia lehtedele. Pritsida tuleb aga suve jooksul pidevalt, vähemalt kord nädalas.
- Koduaias võib liiliakuke vastu kasutada meil registreeritud botaanilist putukatõrjevahendit Neem-Azal T/S, mis tapab vastseid, on söömapärssija ja peletab valmikuid. Tõhusam on see just noorematele vastsetele, kes pole jõudnud veel korralikku kakamaja kasvata. Pritsimisi tuleb aga korrata nädalase intervalliga läbi suve.

MARJU REITSAK

Raamatusarja 9. raamat nüüd müügil!

4,99 €

+ 1,60 € Maalehe eest

Hoidised, säilitamine ja varumine

Kai Põldvee-Mürk

Praktiline käsiraamat õpetab säilitama mitmesuguseid toiduaineid. Raamatus on nõuandeid selle kohta, millistes tingimustes ja kui kaua võiks säilitada kuivaineid, milliseid toiduaineid hoida külmkapis ja milliseid mitte ning millistes keldritingimustes on võimalik üle talve hoiustada erinevaid puu- ja juurvilju. Peale selle annab raamat juhiseid aia- ja metsasaaduste pikemaajaliste säilitamisviiside kohta, nagu hoidistamine, soolamine, hapendamine, sügavkülmutamine ja kuivatamine. Koos retseptidega jagatakse nippe ja näpunäiteid, kuidas toorainet ette valmistada, purke steriliseerida jpm kasulikkudeks.

108 lk, pehme köide

Müügil vaid koos Maalehega
26.07–08.08 Coopi kauplustes
ja Selverites üle Eesti!

MÜÜGIKOHAD, SARJA JÄRGMISED
RAAMATUD JA TELLIMINE:
maaleht.ee/raamatud, tel 680 4444,
klienditugi@ekspressmeedia.ee

KUIDAS KASVATADA TÄÄKLIILIAT?

Tean, et ka meil kasvatatakse tääkliiliat õues ja ta isegi õitseb kenasti. Milliseid tingimusi peaksin suutma talle luua, kuhu ta sobib ja mida tuleks taime kohta teada, et kasvatamine õnnestuks?

Olen kuulnud ka, et taime õisi süüakse. Kas see vastab tõele ja kuidas seda teha võiks?

Vastab
JAAN METTIK

Tääkliiliad, eriti hiigel-tääkliiliad (*Yucca elephantipes*), on enamasti tuntud kui küllalt vähenõudlikud toataimed. Ainus, mida nad pelgavad, on pimedus, ülekastmine ja muidugi miinuskraadid.

Ometi on tääkliiliate umbes poole-sajaliikmelises perekonnas selliseidki liike, mis saavad üsna kenasti hakkama ka Eesti talvedega. Kahjuks peab tõdema, et mitte ükski tüve moodustav tääkliialiik siiski nende hulka ei kuulu. Need tääkliiliad, kes suudavad meie talvi trotsida, jäävad siiski pigem rohhtaime-deks ning kasvatavad mullapinnale kuni poole meetri pikkustest mõõgataolistest igihaljastest lehtedest lehekodarikud.

Eestis on edukalt katsetatud ja kasvatatud peamiselt kaht liiki: sinihalli tääkliiliat (*Y. glauca*) ja kiulist tääkliiliat (*Y. filamentosa*). Neist esimene pärineb Põhja-Ameerika keskosast ning tema levila ulatub Alberta ja Saskatchewan preeriast Kanadas üle kogu USA Suure tasandiku Texase ja New Mexiconi. Kiuline tääkliilia on levinud peamiselt USA kaguosas: Kagu-Virginiast ja Lõuna-Floridast idas kuni Lõuna- ja Kagu-Texaseni läänes.

Nõuetelt sarnased

Kuigi tääkliialiikide levilad ei kattu, on nende kasvunõuded siiski üsna sarnased. Mõlemad liigid vajavad kasvuks sooja, päikeselist ning kindlasti igasuguse liigniiskuse eest kaits-

tud kasvukohta. Mingil juhul ei maksa tääkliiliat istutada liigniiskesse paika või kohta, kuhu talvel kipub kogunema lumesulamisvesi. Selle vältimiseks võite neile taimedele kuhjata väikese künka või istutada tääkliilia kõrgpeenrasse. Kõige parem kasvupaik on lõunapoolne nõlv või näiteks maakeldri katust kattev mullakiht.

Kasvupinnase suhtes pole tääkliiliad kuigi nõudlikud, tähtsam kui mulla viljakus, kui muld on toitainerikas, kuid tääkliiliad lepid ka kehva liivase pinnasega. Savikama mulla puhul võite istutusauku mulda segada kruusa, jämedat liiva ja lehtpuusööe tükke.

Vaatamata oma lõunapoolsele päritolule pole kiuline ja sinihall tääkliilia sugugi nii külmakartlikud, kui arvata võiks. Tavalisel lumisel talvel nad erilist talvekatet ei vaja; samas kui tegu on lumeta külmadega, on kindlasti kasuks, kui saate taimedele katteks visata jupi pakasekaitsekangast ning katta selle näiteks kuuseokstega. Siiski tasuks ka sellise katmise puhul jälgida, et "pealisehitis" ei saaks liiga õhukindel. Kui taim jääb ummukisse ning katte alla tekib niiskus, on talvekattest enam kahju kui kasu.

Rohkem kui külmad, võib tääkliiliad kahjustada päike. Kevadel, kui maa on jäänud ja päike paistab, algab tääkliilia igihaljastest lehtedest niiskuse aurustumine. Kuna aga juured külmunud mullast vett juurde ammutada ei suuda, võib see lõppeda füsioloogilise põua ja näotute päikesepõlenud lehtedega. Seetõttu visake tääkliiliale talve lõpul varjutamiseks peale mõned kuuseoksad või jupp varjukangast.

Kui tääkliiliad on eelmisel suvel hästi kasvanud ning edukalt talvitanud, hakkavad nad kevadel kasvama õisikuid; need on kuni poolteist meetrit kõrged. Valged õied puhkevad suve algul.

Samas ei tasu loota, et teie tääkliilia kindlasti igal suvel õitseb. Kuna

HEA TEADA

Toataimena kasvatatakse põhiliselt kaht liiki: hiigel- (*Y. elephantipes*) ja aaloelehist (*Y. aloifolia*) tääkliiliat. Neile sobib hästi valge, päikesepais-teline ja ruumikas kasvukoht (näiteks fuajees, talveaias).

Suvel vajavad tääkliiliad rohket kastmist ja väetamist. Võimalusel võiks taim külmade tulekuni leida koha terrassil, verandal või rõdul. Talvel vajab tääkliilia valget ja jahedat (10–12 kraadist) ruumi ning vähest kastmist. Hämaras ja soojas venib taim välja ning leherosett kaotab oma jäikuse.

Iga kahe aasta järel kevadel tuleks taim ümber istutada. Tääkliiliale sobib savikas huumusrikas muld, kuhu on lisatud kolmandik osa liiva. Poti põhja tuleks drenaažiks puistata purustatud potikilde.

Eesti kliima on neile taimedele siiski üpris äärmuslik, on hea, kui taim suudab teid oma öiekellukatega rõõmustada iga paari-kolme aasta järel.

Söödavad õied

Mis puudutab aga tääkliilia õite söömist, siis see on kahtlemata tõsi, need on söödavad.

Õisi ja õienuppe kasutatakse värske salatimaterjalina, kuid neist valmistatakse ka mitmesuguseid sooje roogi: neid friteeritakse ja paneeritakse, neist tehakse hautisi, pirukatäidiseid, suppe jne. Piiriks on lihtsalt fantaasia ning kui retseptidest puudus tuleb, aitab internet kindlasti hädast välja.

Samas on tääkliiliate õitsemine Eesti tingimustes niivõrd uhke ja erakordne sündmus, et pigem võiks need õied katlasse lõõmise asemel imetlemiseks aeda jätta.

JAAN NETTIK

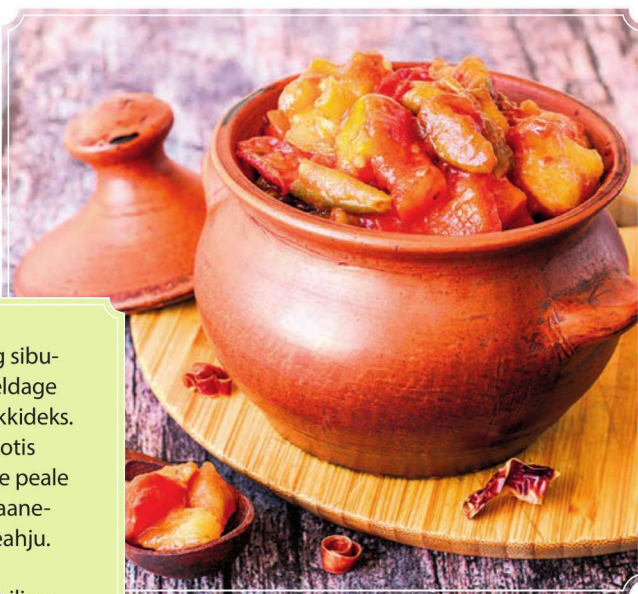
Tääkliilial on kaunid kellukesesarnased õied.

MAITSVAD ROAD SAVIPOTIST

Värskete aedviljade ja metsaandide aeg on juba käes. Eriti hõrgud ja mahlakad road valmivad savipotis hautades.

Kuumakindlas savipotis hautatud liha ja aedvili valmivad omas mahlas, mis annab toidule hea maitse ning aitab säilitada isuäratavat lõhna ja vitamiine.

SHUTTERSTOCK

Targu Talita

Rooma köögiviljavorm

- 500 g sea šašlökiliha
 - 400 g kartuleid
 - 500 g suvikõrvitsat
 - 250 g porgandit
 - 250 g mugulsibulat
 - 1 küüslauk
 - 2 loorberilehte
 - 1 kl valget veini
 - soola, musta pipart
 - petersellilehti
- Puhastage ja tampige küüslauk, lõigake kartulid, porgandid,

suvikõrvitsad ning sibulad viiludeks. Tükeldage liha sobivateks tükkideks. Segage kõik savipotis segamini ja kallake peale vein. Katke pott kaanega ja asetage praeahju. Lülitage ahi algul 150 kraadi peale, hiljem tõstke see kuni 250 kraadini. Hautage 20 minutit ning serveerige savipotis.

Potis hautatud aedoad

- 300 g aedube
- 2 porgandit
- 2 sibulat
- 250 g seeni
- piparrohtu ja piparmünti
- 3–4 sl õli
- soola

Puhastage ja peske aedoad ning pange mõneks tunniks külma vette ligunema. Seejärel pange oad koos õhukeste sibula- ja porgandiviiludega keraamilisse potti, lisage maitseained, õli ning pestud ja tükeldatud seened. Valage hautisele vett ja katke kaanega. Määrige kaaneäär leotatud ja kuivaks pigistatud leivasisuga kinni. Tõstke pott soojaks aetud praeahju ja laske sel 4–5 tundi madalal kuumusel haududa. Kui oad on küpsed, lisage sool. Serveerige toit ahjupotis. Aedube võib edukalt hautada ka tuliste süte vahel.

- 1 kg kanapoeg
- 200 g sulatatud juustu
- 125 g hapukoort
- soola, pipart

Tükeldage kana ja laduge võiga määratud savipotti või muusse keraamilisse nõusse. Maitsestage soola ja pipraga. Katke kana sulatatud juustu tükkidega ja valage peale hapukoort. Küpsitage väheses kuumuses vähemalt kaks tundi. Serveerige koos värske aedviljasalati ja praetud kartulitega.

Kana juustukastmes

Praetud liha aedoakaunadega

- 4 tk seakarbonaadi
- 1 kg aedoakaunu
- 2 küüslauguküünt
- 400 g maitsestatamata jogurtit
- 150 g riivjuustu
- soola, pipart
- õli
- kimp tilli
- vett

Vasardage karbonaad õrnalt, lisage soola ja pipart ning hautage väheses veega kuni vee aurustumiseni. Lõigake pestud ja puhastatud aedoakaunad väiksemaks, keetke soolases vees poolpehmeks ning nõrutage. Määrige savipott või keraamiline nõu võiga ja laduge selle põhja pooled oad. Nendele pange lihatükid ning katke ülejäänud ubadega. Segage jogurtisse peenestatud till ja küüslauk ning valage see toidule. Küpsitage varem kuumutatud praeahjus pool tundi. Enne söömist võib toidule raputada riivitud juustu.

SÖÖDAVAD KIMBUD

Suvel, kui marjad ja viljad on valmimas, võib neist valmistada meeleoluka kimbu, mille saab külla minnes kingiks kaasa võtta.

Selline kimp, mis sisaldab lisaks õiteilule ka mõnusat nosimist, on mitmekülgsest kasulik. Sellisesse kimpu sobivad hästi metsmaasikad, mustikad, punased ja mustad sõstrad ning kirsidki.

Või siis valmistada hoopiski soolane kimp, milles on pisut tilli, mustasõstralehti, mädarõigast ja kimbuke küüslauku. Tordikarpi võib koogi asemel siis hoopiski isekasvatatud kurgid panna. Nii on ilus ja kasulik koos ning kingi saaja võib oma maitse järgi kurke sisse teha, olgu siis talviseks tagavaraks või kohe tarbimiseks.

ANNELA NÕMMIK

Kirsid võib kimbust ära süüa, kuid lilled jäävad veel mõneks ajaks silma rõõmustama.

Metsmaasikatest kimbuke.

ROMANTILINE HEEGELDATUD PADI

Pole midagi mõnusamat, kui pärast tegusat päeva end diivanil välja sirutada, padi pea alla võtta, pisut puhata ja "patjadel hõljuda".

Kel on tagavaraks kogunenud heegeldatud linikuid, siis võib mõne neist ohverdada ning kasutada neid padjakatte valmistamisel. Padjad võib teha kõik eri tooni, just sellised, nagu kodukujundus lubab ning hing ihkab.

Romantilise stiili armastajad eelistavad kindlasti heledates toonides ning võimalikult peenelt heegeldatud linikuid. Patjade valmistamiseks sobivad nii ümmargused kui ka nelinurksed linakesed. Suure linaga on võimalik katta terve padi, aga teinekord piisab, kui padjakattele on sobitatud kaunistuseks paar väiksemat linikut.

Kuna suvel ei malda pikalt õmblusmasina taga istuda, vaid pigem tahaks nautida head ilma, ongi kate tehtud ilma lukuta, et töö

võimalikult kiiresti valmiks.

Esmalt mõõtke padja ümbermõõdud ning õmmelge kate. Ärges unustage jätta väikest ava, millest padi sisse pista. Kate võib olla linikuga samas toonis ning üsna tagasihoidlik, aga kontrastne toon toob pitsi ilu veelgi enam esile. Sobib isegi pisut särav kangas, mis lisab luksuslikkust.

Seejärel õmmelge linik kattele. Seda saab teha masinaga, aga kui masinat käepärast ei ole, tuleb pisut näpu vahel nokitseda. Kui kate õmmeldud, ongi aeg padi kattesesse panna ja ava peitepistetega kinni õmmelda.

PILLE HERMANN

VAHVLI SERVALINE RIIUL

Servristseotis.

Seda riulit saab kasutada mitmeks otstarbeks, ta on dekoratiivne ning seda saab seinale asetada vastavalt soovidele ja vajadustele.

Riuli ehitamiseks on kasutatud mööblitööstuse jääke. Materjaliks on vineeriribad pakusega 1,8 cm ja laiusega 20 cm. Ühenduseks on kasutatud servristseotist. See tähendab, et detailidesse lõigatakse materjali pakusega sälgud kuni keskjooneni – ühtedele üla-, teistele alaserva.

Alustage kavandist ja riuli avauste märkimisest. Sellel riulil on avad 20 cm × 20 cm. Kiireima ja täpseima tulemuse saab, kui kasutada järkamis- ja tikksaagi. Järkamissaaga ei saa täpselt keskjooneni saagida, tuleb enne lõpetada ja tikksaaga lõpule viia. Sälkude saagimist võiks enne katsetada proovitükil.

Riuli võib peitsida või lakkida. Värvides jätke esiservad katmata, siis pääseb mõjule vahvlimuster.

Eesti disainer Helen Teigar on jõudnud kaugemale – triibuvineerini, kus vineeriks kokku liimitavad spoonikihid on enne vineeriks kokku liimist värviga immutatud. Nii on saadud toodetel erksavärvilised triibulised servad või pealispinnad – värvikirevad nagu rahvarõivaseelikud. Sel moel saab teha esemeid ehetest kuni interjöörielementideni.

VILLU BAUMANN

SHUTTERSTOCK

KÄRBSED OHUSTAVAD TERVIST

August on alati olnud kõige putukarohkem kuu, mil tüütud kärbsed, herilased ja sääsed tikuvad suveröömude nautimist segama. Kaksikümmend aastat tagasi võttis Targu Talitas kärbeste tõrjumise võimalused ja vahendid jutuks loomaarst Tõnis Lökk.

Tavaliselt peetakse kärbest vaid tüütult pirisevaks putukaks ning unustatakse inimestele ja loomadele tekitatav kahju, mida see haiguste ja parasiitide levitaja teeb.

Kärbseliike on tuhandeid. Tervisele ohtlikud kärbsed elavad inimese lähedal ning paljunevad koduloomade sõnnikus ja prügi orgaanilises osas. Toiduks tarvitavad nad väljaheiteid vaheldumisi meie toidulaua leiduvaga.

Toakärbes ja laudakärbes

Meil on kõige olulisemad kaks väga sarnast liiki – toakärbes (*Musca domestica*) ja laudakärbes (*Stomoxys calcitrans*).

Laudakärbes imeb verd ja kiusab sellega nii loomi kui ka inimesi. Toakärbes verd ei ime, kuid sõnnikult või prügikastist söögilauale lisa saama lennates võib ta vereimejast suu-remat kahju põhjustada.

Kärbsede eluiga on lühike, kuid soojal aastaajal paljuneb ta kiiresti. Emakärbes muneb kuni 150 muna sooja niiskesse kohta. Juba mõne tunni pärast saab loomade allapanus, sõnnikus või korjusel munast vagel ehk larv. Kahe kestumise järel muutub larv pruuniks tünnikujuliseks nukuks, millest täis-

kasvanud kärbes areneb seitsme päevaga. Mõni päev hiljem on emakärbes valmis munema. Elu jooksul jõuab ta muneda neli korda.

Meil võib üks kärbes anda kuni kümme põlvkonda järglasi, soojades maades kuni kolmkümmend. Inimesel kulub sama arvu põlvkondade jaoks 900 aastat.

Kärbsed lõplikult ei hävita

Putukaid saab üksnes tõrjuda, mitte lõplikult hävitada. Mõistliku tõrjega vähendatakse kärbeste hulka tase-meni, et nad ei häiri ega ole tervisele ohtlikud. Selleks on vaja tunda kärbeste paljunemist, tõrjeviise ja arvestada loomapidamisega seotud asjaolusid.

Tõrjeainete tundmine on samuti tarvilik, sest keskkonna- ja tervisekaitse normid mürkide ja jääkainete kohta on üsna ranged. Mürgi huu- pi pritsimine võib tuua hoopiski kahju ning vahendite odavus võib osutuda näiliseks.

Kombineeritud tõrje

Kõige edukam on kärbeste kombineeritud tõrje, mis ei hävita üksnes kärbsed, vaid takistab ka vaklade arengut. Ainult täiskasvanud kärb-

seid tõrjudes tekib neil kiire põlvkondade vaheldumise tõttu mürgi suhtes resistentsus. Kuna kärbsed arenevad peamiselt laudas ja vaid tühine osa neist satub sinna väljastpoolt, on vastsete hävitamine väga tõhus tõrjevõte.

Tõrjevahend on putukate kasvu-regulaator, mis pärsib kitiini sünteesi. Kui kärbsed arenemisel tekib kitiinipuudus, ei suuda vastne kestuda ning sureb enne valmikuiga.

Putuka kasvuregulaator on ohtu lindudele ja loomadele, kuna nende keha ei tooda ega sisalda kitiini.

Täiskasvanud kärbeste tõrje

Kui Eestis kasutati varem kärbsede vastu vahendeid, mis olid valmistatud eelkõige parasiitputukate tõrjeks, polnud tulemus kuigi hea. Praegu on olemas tõhusad kärbsede hävitamise vahendid, millele on lisatud ligitõmbavaid värvaineid või feromooni. Mürgi on vaja pihustada ainult kärbeste kogunemiskohta. Toimeaeg kestab kuus kuni kaheksa nädalat, kuid nende jäägid ei kogune piima ega lihasse.

Targu Talita

AKVAARIUM TOOB LOODUSE TUPPA

Akvaariumi võib tuppa ehitada, kuid väiksema võib ka lihtsalt poest osta. Millist akvaariumi valida, sõltub ruumi eripäradest ja ka sellest, kui palju raha soovitakse kulutada.

Üldine reegel on, et kui kraanist tulev vesi on joomiseks kõlblik, võib seda ka akvaariumis kasutada. Kui kraanivesi on näiteks liiga happeline või leeliseline, saab seda spetsiaalse te veelisanditega sobivaks muuta.

Piisava hapnikuhulga akvaariumi vees tagab üldjuhul veepinna liikumine ja eraldi "mullimasinat" tarvis polegi, piisab üksnes akvaariumifiltri pumbast, mis vett akvaariumis ringi ajab.

Vajadus õhupumba järele tekib suvises kuumuses, sest mida soojem on vesi, seda vähem on selles hapnikku. Sellistel puhkudel aitab hapnikuhulka suurendada lisaõhustus. Selleks on olemas näiteks patareitotid õhupump, mida saab rakendada nii lisahapniku andmiseks kui ka ootamatute elektrikatkestuste korral.

Akvaariumis tuleks vett vahetada nädalas umbes 20% mahust. Selleks tõmmatakse sifooni abil välja põhja sadestunud mustus ning kallatakse peale puhas vesi. Kui akvaariumi korrapäraselt hooldada, pole seda üldiselt tarvis päris tühjaks teha.

Akvaarium vastavalt kaladele

Kalad võib valida akvaariumi suuruse järgi või akvaariumi kalade suuruse järgi. Väiksemate kalade puhul on vajaliku vee hulk üks liiter vett ühe sentimeetri kala kehapiikkuse kohta, arvestades kala pikkust täiskasvanuna.

Aga näiteks kuldkala maksimaalne kasv täiskasvanuna võib küündida kuni 25 sentimeetrini, kuid 25-liitrine akvaarium on selle kala pidamiseks kindlasti väike. Minimaalne akvaariumi suurus sellise kala jaoks algab sajast liitrist ning valemist kasutades võib sajaliitrisesse akvaariumisse elama panna neli kuldkala, ilma et neil seal kitsas hakkaks.

Ent isegi kui akvaarium oma mahu ja kala kohta arvestatud veehulga poolest näib sobiv, võib see tegelikkuses osutuda ikkagi nii kitsaks, et kala ei mahu selles ringi keerama. Kui akvaarium on kitsaste mõõtudega, tuleks valida väikesekasvulised kalaliigid.

Milline peaks olema klaas?

Karastatud akvaariumiklaas kannatab ühtlaselt jaotunud koormust paremini, samas on see ühte punkti koonduva surve suhtes nõrgem.

Millisest klaasist akvaarium osta või valmistada, sõltub suuresti sellest, millised on akvaariumi mõõdud, millisele pinnalaotusele langeb suurem koormus ja kui palju akvaarium vett mahutab.

Valmisakvaariumide puhul on tootja juba klaasi eripäraga ja pakusega vastavalt akvaariumi suurusele ja mõõtudele arvestanud. Ise akvaariumi valmistama hakates tasub arvestada sellega, et klaasile langeva surve arvestamisel tuleb lähtuda mitte ainult akvaariumisse mahtuva vee hulgast, vaid ka põhjakattematerjalide ja tehnika kaalust. See on oluline eeskätt klaasi paksust valides.

Milliseid taimi valida?

Taimede valik sõltub kaladest. Mõned kalaliigid pistavad enamiku elustaimi suure heameelega nahka. Kui soovitakse tiheda taimestikuga akvaariumi, tuleb kalad valida taimestiku järgi. Kui esikohal on kalad, tuleb taimestik valida kalade järgi.

Algajale akvaariumipidajale sobivad lihtsamini peetavad taimeliigid, näiteks *Vallisneria* või *Anubias*'e, *Echinodorus*'e ja *Erythron*'e alaliigid. Kui taimed kasvavad hästi, on

aeg-ajalt tarvis neile ruumi teha ja üleliigne n-õ välja rohida.

Kunsttaimed on plastist või tekstiilist ja neile sadestub aja jooksul paratamatult katlakivi või kasvavad need vetikaid täis. Kui pesemisega mustust enam eemaldada ei õnnestu, saab sellised taimed välja vahetada.

Kunsttaimedega akvaariumi pole lihtsam hooldada. Elustaimed tarbivad toiduks kalade väljaheidetest ja kalatoidu jääkidest tekkivaid ühendeid, aidates nii kaasa akvaariumis puhtuse hoidmisele.

Vetikate vohamise põhjuseks akvaariumis võib olla kas liiga suur valgushulk või jääkainete kontsentreerumine ebapiisava veevahetuse või liiga suure kalade arvu tõttu.

Looduslikud kivid ei sobi

Kõige tavalisem põhjakattematerjal on ümaraservaline kruus või spetsiaalsed vulkaanilisest või muust materjalist põhjakattematerjalid ja pinnasesubstraadid.

Kui akvaariumis kasvavad elustaimed, peaks põhjakattematerjal olema piisavalt peene fraktsiooniga, et taimedel oleks võimalik normaalselt juurduda.

Loodusest korjatud kivid akvaariumisse ei sobi, sest nende kasutamisega kaasneb oht kalade elukeskkonda haigusetekiitajaid viia. Kõik, mis loodusest akvaariumisse tuuakse, peab olema korralikult läbi kuumutatud.

Põhjakattematerjal ei tohi olla teravate servadega. Eriti on teravast pinnasest ohustatud põhjakihtides elavad kalad ning suur osa akvaariumikalade suu bakter- ja seeninfektsioonidest ongi tingitud teravate servadega pinnasest. Kui kaladel on suuümbrusesse tekkinud vatisarna-

SHUTTERSTOCK

Akvaariumi suurus peab vastama kalade arvule ja suurusele.

ne ollus, haavad või mädanik, tasub pärast ravikuuri tegemist üle vaadata ka põhjakattematerjal.

Akvaariumitehnika koosneb enamasti valgustist, soojendist ja veefiltrist – see moodustab akvaariumi toimimiseks esmavajaliku varustuse.

Kalade jaoks ei ole vaja rohkem valgust, kui päevasel ajal läbi aken- de ruumi paistab.

Akvaariumi valgustust vajavad inimesed, et akvaariumis toimuvat näha, elustaimedega akvaariumis on seda tarvis ka taimede kasvatamiseks.

Akvaariumilampe on erinevate valgusspektrite ja temperatuuriga. Milline neist valida, sõltub sellest, keda akvaariumis peetakse.

Akvaariumivesi soojaks

Enamik akvaariumis peetavaid kalu on troopikast pärit liigid, kes vajavad vähemalt 24kraadist vett. Sellise temperatuuri saavutamiseks saab muretseda spetsiaalsed akvaariumi soojendid.

Sobiva soojendi valimisel jälgitakse selle võimsuse vastavust akvaariumi veemahule. Sobiv arves- tus on 1 W ühe liitri vee kohta. See tähendab, et 100-liitrise akvaariumi

puhul oleks tarvis soojendit võimsu- sega 100 W.

Akvaariumi hooldamise muga- vamaks muutmiseks on olemas mit- mesuguseid seadmeid, alates kala- de automaatsöötjatest kuni täisau- tomaatsete CO₂ väetissüsteemideni.

Kui elekter kaob paariks tunniks, ei juhtu akvaariumiga midagi. Peab lihtsalt veenduma, et pump ja muud seadmed on pärast voolu tagasi tule- kut töökorras.

Kui elekter on ära pikemalt kui kuus tundi, tuleks hakata mõtlema, kuidas tagada akvaariumis piisav vee liikumine, et kalad ei jääks hap- nikunälga. Ka siin aitab mainitud pa- tareitoitel õhupump.

Üle kuue tunni kestva voolukat- kestuse puhul tuleb filtrist eemalda- da filtrimaterjalid ja hoida seda eral- di veenõus, kuna hapnikku tarvita- vad ja filtris elutsevad bakterid huk- kuvad veeringlusest ning hakkavad lagunedes vette eritama toksilisi ai- neid.

Kui elektrikatkestus möödab, tu- leks filtrimaterjalid akvaariumist võetud vees hoolikalt läbi loputa- da ja seejärel jälle tagasi oma koha- le panna.

AKVAARIUMI ASUKOHT

- Akvaariumile ei tohi langeda otsest päikesevalgust, see soo- dustab vetikate teket klaasile.
- Ühtlase temperatuuri tagami- se huvides peab akvaarium olema küttekehast vähe- malt meetri kaugusel.
- Akvaarium paigutatakse inime- se normaalse vaate kõrgusele, kusjuures selle aluspind peab kandma akvaariumi raskust.
- Akvaariumi hooldamisel satub seda kandvale mööb- lile paratamatult vett – nii ei tohiks aluskapp olla tavalisest saepuruplaadist, mis vee tõttu kergesti kahjustub.
- Parim on akvaarium panna spetsiaalsele aluskapile, mille puhul on kindel, et see talub vajalikku raskust ning on vee- kahjustustele vastupidav.
- Tasub sügavalt läbi mõelda, enne kui otsustate akvaariumi seina sisse ehitada. Üldjuhul ei ole see hea lahendus.

Allikas: OÜ Agamiks

AIN ALVELA

KODUKLIIMA

www.kodukliima.ee

Mitsubishi Heavy Industries SRK20ZS õhksoojuspump.

Järelmaksu intress 0%

Kampaania hind koos
paigaldusega ~~1200€~~
nüüd **999€**

- **SOOJUSPUMBAD**
- **VENTILATSIOON**
- **JAHUTUS**

**SÄÄSTA
KÜTTEKULUDEL!**

Tallinn

tel. 666 1355

Tartu ja Lõuna-Eesti

tel. 666 1354

Haapsalu

tel. 52 83 229

Rakvere

tel. 58 362 325

Viljandi

tel. 52 84 729

Saaremaa ja Hiiumaa

tel. 56 943 214

Pärnu

tel. 443 9470

Narva

tel. 55 984 747

Rohkem infot kodulehelt www.kodukliima.ee ja info@kodukliima.ee